

Leçon IV.

ΑΝΑΓΝΩΣΙΣ ΤΕΤΑΡΤΗ. ΠΕΡΙ ΛΟΓΟΥ.

Λόγος δέ ἐστὶ φωνή.

Διορισάμενος ὁ Ἀριστοτέλης περὶ τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ ῥήματος, ἅπερ εἰσὶν ὑλικάι ἀρχαὶ τῆς ἀποφάνσεως ὡς μέρη τυγχάνοντα αὐτῆς, νῦν διορίζεται περὶ τοῦ λόγου, ὅς ἐστιν εἰδικὴ ἀρχὴ τῆς ἀποφάνσεως ὡς γένος αὐτῆς. Καὶ περὶ τοῦτο δύο ποιεῖ· πρῶτον μὲν γὰρ ὀρίζεται τὸν λόγον, εἶτα ἐξηγεῖται τὸν ὀρισμὸν αὐτοῦ. Καὶ περὶ τὸ δεύτερον αὖθις δύο ποιεῖ· πρῶτον γὰρ ἐξηγεῖται τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ ὀρισμοῦ· δεύ-
 10 τερον, ἐξηγεῖται τὸ πρῶτον ἐν τῷ· „Ἔστι δὲ λόγος ἅπας μὲν.“ Ἐν δὲ τῷ πρώτῳ δύο ποιεῖ· πρῶτον μὲν γὰρ ἐξηγεῖται τὸ μέρος ἐκεῖνο· δεύτερον, ἀποσχευάζεται τινὰ ἀπορίαν ἐν τῷ· „Ἄλλ' οὐχ ἢ τοῦ ἀνθρώπου συλλαβὴ μία.

Περὶ τὸ πρῶτον τοίνυν δεῖ θεωρεῖν, ὅτι ὁ Φιλόσοφος ἐν τῷ ὀρισμῷ
 15 τοῦ λόγου πρῶτον τίθησι ὅπερ ἐστὶ κοινὸν τῷ λόγῳ πρὸς τὸ ὄνομα καὶ τὸ ῥήμα, καὶ τοῦτό ἐστὶ τὸ φωνή σημαντικὴ κατὰ συνθήκην· ἐν τῆσι δὲ λείπει τὸ κατὰ συνθήκην. Ταῦτα δὲ ἐν μὲν τῷ ὀρισμῷ τοῦ ῥήματος διὰ συντομίαν παρήκεν· ἐνταῦθα δὲ τέθεικεν διὰ τὸ τὴν σημασίαν τοῦ λόγου διαφέρειν τῆς σημασίας τοῦ ὀνόματος, ἢ τοῦ ῥήματος, διότι
 20 ἐκεῖνα μὲν σημαίνουσιν ἀπλοῦν νόημα, οὗτος δὲ σύνθετον. Δεύτερον δὲ
 f. 157^v τίθησιν ἐν τῷ ὁ λόγος ἐκείνων διαφέρει, | λέγων· „Ἦς τῶν μερῶν τι σημαντικόν ἐστὶ κεχωρισμένον.“ Εἶρηται γὰρ ἀνωτέρω, ὅτι τὸ μέρος τοῦ ὀνόματος, ὁμοίως δὲ καὶ τοῦ ῥήματος, οὐ σημαίνει τι κεχωρισμένον, ἀλλὰ μόνον τὸ ἐκ δύο μερῶν συγκεῖμενον. Οὐκ εἶπε δὲ ἐπισημασμένως· τί μέρος, ἀλλά· τί τῶν μερῶν, διότι διπλᾶ εἰσι τὰ τοῦ
 25 λόγου μέρη, τὰ μὲν πόρρω, δηλονότι τὰ γράμματα καὶ αἱ συλλαβαί, ἅπερ οὐδὲν σημαίνουσιν· τὰ δὲ προσεχῆ, οἷον αἱ λέξεις, καὶ ταῦτα σημαίνουσιν. Εἶπεν οὖν τί τῶν μερῶν, ἵνα διὰ ταύτης τῆς μεριστικῆς συντάξεως δηλώσῃ μὴ πᾶν τοῦ λόγου μέρος εἶναι σημαντικόν· ἢ τοῦτο εἶπε διὰ τὰς
 30 ἀρνήσεις καὶ τὰ ἄλλα συγκατηγορήματα, ἅτινα καθ' αὐτὰ οὐ σημαίνουσιν ἀπολελυμένον τι, ἀλλὰ μόνον σχέσιν ἑνὸς πρὸς ἕτερον.

Ἐπεὶ δὲ τὰ πρότερα μέρη τοῦ ὀρισμοῦ, τυχόντα πρότερον ἐξηγήσεως, φανερά εἰσιν, ἐξηγεῖται νῦν τὸ ἔσχατον μέρος τοῦ ὀρισμοῦ, λέγων ὅτι τὰ μέρη τοῦ λόγου σημαίνουσιν τι ὡς φάσις μόνον ἵγουν ὡς λέξις καὶ ὡς
 35 ἀπλῆ φωνή, ἀλλ' οὐχ ὡς κατάφασις, ἢ ἀπόφασις· καὶ τοῦτο φανεροὶ παραδείγματα. Ἐν τῆσι δὲ βιβλίοις λείπει τὸ ἀπόφασις. Εἰ γοῦν ἀληθῶς ἐλλείπει, δεῖ λέγειν, ὅτι διὰ τοῦτο παρεῖται τῷ Ἀριστοτέλει, διότι ἢ ἀπό-

φασίς κατὰ τὴν φωνὴν προστίθῃσι τι τῇ ἀποφάσει· ὅθεν, εἰ τὸ μέρος τοῦ λόγου διὰ τὴν ἀπλότητα αὐτοῦ οὐ σημαίνει τι ὡς κατάφασίς, πολλῶ ἤττον σημαίνει ὡς ἀπόφασίς.

Ἐσαύτως καὶ ἐν οἷς βιβλίοις ἐλλείπει τὸ κατὰ συνθήκην, ὡς εἴρηται, δεῖ λέγειν, ὅτι παρῆται ὡς φανερώτατον· ἐπειδὴ γὰρ τίθεται τοῦτο ἐν τῷ ὀνόματι καὶ τῷ ῥήματι, ὁ λόγος δὲ σύγκειται ἐκ τούτων σημαίνοντων κατὰ συνθήκην, ἵκανῶς φανερόν ἐστιν, ὅτι καὶ ὁ λόγος σημαίνει κατὰ συνθήκην.

Δείξας τοίνυν ὅτι τὸ μέρος τοῦ λόγου σημαίνει ὡς φωνή, καὶ οὐχ ὡς κατάφασίς ἢ ἀπόφασίς, διότι οὐ σημαίνει τὸ εἶναι ἢ μὴ εἶναι ἧγγουν ἀλήθειαν ἢ ψεῦδος ἐν τῷ πράγματι (λέγω δὲ τοῦτο ἐνεργείᾳ· δύναμις γὰρ σημαίνει, ἐφόσον δύναται προστίθεσθαι τι οὐ τῇ προσθέσει γίνεται κατάφασίς ἢ ἀπόφασίς), οὐν ἀποκλείει τινὰ ψευδῆ νοῦν, ὃν ἔμελλέ τις λαβεῖν ἐκ τῶν εἰρημένων. Ἐμελλε γὰρ τις νομίσει· ὅτι, ἐὰν προστεθῇ μία συλλαβή, | ποιεῖ κατάφασιν καὶ ἀπόφασιν, καὶ τοῦτον τὸν νοῦν ἀναίρει. Ἄλλ' αὕτη ἢ ἐξήγησις, καίτοι ὑπὸ πολλῶν λεγομένη, οὐκ ἀρέσκει μοι, ἀλλὰ μάλλον δεῖ τοῦτο τὸ μέρος ἀναφέρεσθαι πρὸς ἐκεῖνο ὅπερ ἔκειτο ἔσχατον ἐν τῷ ὀρισμῷ, τὸ· τῆς τῶν μερῶν τι σημαντικὸν χωρισμένον. Λέγω γὰρ ὅτι, ἐκεῖνο τὸ μέρος τοῦ ὀρισμοῦ ἐξηγούμενος, ἐξηγεῖται διχῶς· πρῶτον μὲν ὅσον πρὸς τὸν τρόπον τῆς σημασίας, λέγων ὅτι σημαίνει ὡς φάσις καὶ οὐχ ὡς κατάφασίς· δεύτερον δὲ ὅσον πρὸς τὸ τι τῶν μερῶν. Ἐπεὶ γὰρ, ὡς καὶ πρότερον εἴρηται, τὸ μέρος τοῦ ὄλου ἐστὶ διπλοῦν, τότε προσεχὲς δηλονότι καὶ τὸ πόρρω, ἧγγουν ὅπερ ἀμέσως ἔρχεται πρὸς τὴν τοῦ ὄλου σύστασιν, καὶ ὅπερ οὐκ ἀμέσως ἀλλ' ἔστι μέρος τοῦ μέρους, ἵνα μηδεὶς νομίσει σημαίνειν τὰ μέρη τοῦ λόγου κατὰ τὸ δεύτερον σημαίνόμενον, τουτέστι τὰς συλλαβάς καὶ τὰ γράμματα, ἐξ ὧν τὰ ἀρχαιῶν τοῦ λόγου μέρη συντίθενται, τὸ ὄνομα δηλαδὴ καὶ τὸ ῥῆμα, καὶ τοῦτο προσδιορίζεται, καὶ φησὶν ὅτι ἢ τοῦ ἀνθρώπου συλλαβὴ μία οὐ σημαίνει, ἀλλὰ φωνή ἐστὶ μόνον, ἧγγουν φωνὴ ἀσίμαντος. Εἶτα, ἐπειδὴ τὰ μέρη τινῶν ὀνομάτων σημαίνουσιν ἀποκοπέντα κατὰ ἄλλην σημασίαν, ὡς ἐκ τοῦ μῦς τὸ υς ἀφαιρεθὲν σημαίνει τὸν χοῖρον, ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ τοῦ συνθέτου ὀνόματος μέρη σημαίνουσιν, διορίζεται καὶ περὶ ἀμφοτέρων, καὶ φησὶν· ἐν μὲν τῷ λόγῳ τὰ τοῦ λόγου μέρη σημαίνουσιν, λέγω δὲ τὰ τοῦ λόγου συστατικά· οὐ γὰρ μόνον χωρισθέντα τοῦ λόγου, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ λόγῳ σημαίνουσιν ἰδίαν τινὰ σημασίαν ἕκαστον· ἐν δὲ τοῖς τοιούτοις ὀνόμασιν οὐχ οὕτως ἔχει· τὸ γὰρ υς ἐν τῷ μῦς οὐκ ἔστι σημαντικόν, εἰ καὶ καθ' αὐτὸ δύναται σημασίαν ἔχειν ἰδίαν· ἐν γὰρ τῷ μῦς, τουτέστι καθό ἐστι μέρος αὐτοῦ, φωνή ἐστὶ μόνον· ἐν δὲ τοῖς διπλοῖς σημαίνει μὲν τι τὸ μέρος, καὶ ταύτη διενίνοχε τοῦ μέρους τοῦ ἀπλοῦ ὀνόματος· ἀλλ' οὐδ' αὐτὸ σημαίνει καθάπερ τὸ μέρος τοῦ λόγου. Τὸ μὲν γὰρ τὸ

λόγου μέρος σημαίνει καθ' ἑαυτὸ καὶ καθό ἐστι μέρος τοῦ λόγου· τὸ δὲ τοῦ συνθέτου ὀνόματος μέρος οὐ σημαίνει καθ' ἑαυτό, καθό ἐστι τούτου τοῦ ὀνόματος μέρος· ἐν γὰρ τῷ κάλλιππος τὸ ἵππος, εἰ καὶ δοκεῖ
f. 158^v σημαίνειν καθ' αὐτό, ἀλλ' οὐδὲν σημαίνει καθό ἐστι μέρος τοῦ ὀνόματος
6 τούτου τοῦ κάλλιππος.*

Εἶτα ἐξελαύνει τινὰ πλάνην, ἃ δοκεῖ καὶ ἐξηγητικὸν εἶναι τοῦ μέρους τοῦ ὀρισμοῦ ἐκείνου τοῦ κατὰ συνθήκην, εἰ ἔστι προσκείμενον ἀληθῶς ἐν τῷ γράμματι. Ἐλεγόν γὰρ τινες, ὅτι τὰ μέρη τοῦ λόγου καὶ ὁ λόγος εἰσὶ σημαντικὰ φύσει, ἀλλ' οὐ θέσει, καὶ ἐχρῶντο τοιούτῳ λόγῳ. Τῆς
10 φυσικῆς δυνάμεως δεῖ εἶναι καὶ τὰ ὄργανα φυσικὰ διὰ τὸ τὴν φύσιν μὴ ἐλλείπειν ἐν τοῖς ἀναγκαίοις· ἢ δὲ ἐρμηνευτικὴ δύναμις ἐστὶ φυσικὴ τοῦ ἀνθρώπου· καὶ τὰ ὄργανα ἄρα ταύτης εἰσὶ φυσικὰ· ὄργανον δὲ ταύτης ὁ λόγος ἐστίν, ἐπειδὴ διὰ τοῦ λόγου ἢ ἐρμηνευτικὴ δύναμις ἐρμηνεύει τὴν τοῦ νοῦ σύλληψιν· τοῦτο γὰρ φαμέν ὄργανον, δι' οὗ τὸ ἐνεργεῖν
15 ἐνεργεῖ· ὁ λόγος ἄρα ἐστὶ τι φυσικόν, οὐκ ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης συνθήκης εἴτουν ὀνοματοθεσίας σημαίνον, ἀλλὰ φυσικῶς· καὶ οὕτως ὁ λόγος εἰς Πλάτωνα ἀναφέρεται ἐν τῷ Κρατύλῳ καὶ ἐν τῷ Τιμαίῳ. Τούτῳ τοίνυν τῷ λόγῳ ἀπαντῶν ὁ Φιλόσοφος, φησὶν ὅτι πᾶς λόγος ἐστὶ σημαντικός, οὐχ ὡς ὄργανον φυσικόν δηλονότι τῆς δυνάμεως· τὰ γὰρ ὄργανα τῆς
20 ἐρμηνευτικῆς δυνάμεως ὁ πνεύμων ἐστὶ καὶ ὁ γαργαρεύων, οἷς εἰδοποιεῖται ἢ φωνή, καὶ ἢ γλῶττα καὶ οἱ ὀδόντες καὶ τὰ χεῖλη, οἷς οἱ ἐγγράμματα καὶ ἔναρθροι ψόφοι διακρίνονται· ὁ δὲ λόγος καὶ τὰ τούτου μέρη εἰσὶν ὡσπερ ἀποτέλεσμα τῆς δυνάμεως διὰ τῶν προειρημένων ὀργάνων, ὡσπερ καὶ ἢ κινητικὴ δύναμις χρῆται τοῖς φυσικοῖς ὀργάνοις, τοῖς βραχίοσι
25 δηλονότι καὶ ταῖς χερσίν, πρὸς τὸ ποιεῖν τὰ τεχνητὰ ἔργα· ὅθεν ὁ λόγος καὶ τὰ μέρη αὐτοῦ οὐκ εἰσὶ πράγματα φυσικὰ, ἀλλὰ τεχνικά τινα ἀπο-

* A la marge inférieure du f. 158^v de A se lit cette note, qu'omettent BC: Σημείωσον ὅτι καλῶς προσέθηκε τῷ ὀρισμῷ τοῦ λόγου τὸ τί τῶν μερῶν αὐτοῦ σημαίνειν κειρισμένον ὡσπερ εἰδικὴν τινα διαφορὰν αὐτοῦ πρὸς τοῦνομα καὶ τὸ ῥῆμα· ἰδοὺ γὰρ τὸ ὄνομα, κἄν ἀπλοῦν εἴποις κἄν σύνθετον, ἢ γον ἢ τὸ μῦς, ἢ τὸ ἐπακτροκέλης, ὅλον μὲν σημαίνει ὃ τί ποτε βούλεται σημαίνειν ἐκάτερον· ἀποκοπέτων δὲ τῶν μερῶν αὐτοῦ, οὔτε τὸ ὅλον σημαίνει λοιπόν, οὔτε τὰ μέρη σημαίνουσιν ὅπερ ἐν τῷ ὅλῳ ἐσημαίνον· οὐδὲ γὰρ τὸ ὤς σημαίνει τι ἐν τῷ μῦς. Ἡ βέλτιον εἰπεῖν· ἐν μὲν τοῖς ἀπλοῖς ὀνόμασι τὰ μέρη, ἢ ἐστὶν ἐν αὐτοῖς, οὐδὲν σημαίνει· ἐν δὲ τοῖς συνθέτοις σημαίνουσι μὲν ἢ εἰσὶν ἐν αὐτοῖς, ἀλλὰ χωρὶς οὐ σημαίνουσιν τοῦτο ἐκεῖνο, ἀλλ' ἕτερόν τι· τὰ δὲ μέρη τοῦ λόγου καὶ ἐν αὐτῷ καὶ ἔξω αὐτοῦ ταῦτόν τι σημαίνουσιν.

τελέσματα, καὶ διὰ τοῦτο ἐπάγει, ὅτι ὁ λόγος σημαίνει κατὰ συνθήκην, τουτέστι κατὰ διάθεσιν τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου καὶ τῆς θελήσεως, ὡσπερ καὶ τὰ λοιπὰ τεχνητὰ λέγονται γίνεσθαι ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης θελήσεως καὶ τοῦ λόγου.

Δεῖ δὲ εἰδέναι, ὅτι τὸ ὄργανον τὸ μὲν ἐστὶν ὄργανον μόνον, ὡσπερ ὁ ὀφθαλμὸς λέγεται εἶναι ὄργανον τῆς ὀπτικῆς δυνάμεως· τὸ δὲ ἐστὶν ὄργανον ὡς σημεῖον, ὃν τρόπον ὁ λόγος ὁ φωνητικὸς ἐστὶν ὄργανον τοῦ νοητοῦ λόγου ὡς σημεῖον· οὐ γὰρ ἀρνεῖται ὁ Φιλόσοφος | παντάπασιν f. 159 εἶναι ὄργανον τὸν λόγον, ἀλλὰ ὄργανον φυσικόν, ὡς ὁ Πλάτων ἔλεγεν· τὸ δὲ ἐστὶν ὄργανον καὶ ἀποτελεσματὸν αὐτό, ὡσπερ τὰ τεχνητὰ εἰσὶν ἀποτελέσματα τοῦ λογικοῦ τῆς ψυχῆς διὰ τῆς κινητικῆς δυνάμεως καὶ ὄργανα τὰ αὐτά, εἰς χρεῖται πρὸς ἄλλα ἀποτελέσματα. Καὶ τούτῳ ἐπι τῷ τρόπῳ δύναται ὁ λόγος εἶναι ὄργανον οὐ τῆς ἐρμηνευτικῆς δυνάμεως ἀλλὰ τοῦ νοητικοῦ λόγου· τῆς γὰρ ἐρμηνευτικῆς δυνάμεως εἴρηται, ὅτι ἐστὶν ἀποτελεσματὸν μόνον, ὃ χρεῖται ὡς ὄργανον ὁ λόγος ὁ κινῶν τὴν αὐτὴν δυνάμιν, καίτοι γε καὶ ἀποτελεσματὸν ὄντι αὐτοῦ διὰ τῆς τοιαύτης δυνάμεως.

Ἔτι ὁ λόγος τριχῶς θεωρεῖσθαι δύναται· ἢ ὅσον πρὸς τὸν χρώμενον αὐτῷ καὶ ἐπιτιθέντα πρὸς τὸ σημαίνειν, καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ πᾶς λόγος σημαίνει κατὰ συνθήκην· ἢ ὅσον πρὸς τὴν φωνὴν αὐτοῦ τοῦ λόγου, καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ, τουτέστιν ὅσον πρὸς τὴν ἐπιτηδειότητα τῆς φωνῆς, οὕτε κατὰ συνθήκην σημαίνει, οὕτε φυσικῶς, ἀλλ' ἀδιαφόρως ἔχει πρὸς ἑκάτερον· ἢ ὅσον πρὸς τὴν σημασίαν αὐτοῦ, καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ ἅπας λόγος σημαίνει φυσικῶς, διότι, μετὰ τὸ ἐπιτεθεῖσθαι πρὸς τὸ σημαίνειν, αἰεὶ καὶ ἀπὸ φύσεως σημαίνει ἐκεῖνο, ἢ διότι τῆ τοῦ πράγματος φύσει καὶ ἰδιότητι ἀκόλουθον ἔσχε τὴν σημασίαν.

Ἰστέον δὲ καὶ ὅτι ὁ Ἀσπάσιος φέρεται κατὰ τοῦ ἔρισμοῦ τοῦ λόγου, λέγων ὅτι οὐ πᾶσι τοῖς μέρεσιν ἢ εἶδеси τοῦ λόγου ἀρμάζει· εἰσὶ γὰρ τινες λόγοι σύνθετοι, ὧν τὰ μέρη σημαίνουσιν τι, ὡς ἔχει αὕτη ἢ κατάφασις· εἰ ὁ ἥλιος ὑπὲρ γῆν ἐστίν, ἡμέρα ἐστίν. Πρὸς τοῦτο τοίνυν ἀποκρίνεται ὁ Ἀλέξανδρος, ὅτι ἐπειδὴ ἐν παντὶ γένει εὐρίσκειται τι πρότερον καὶ ὕστερον, καὶ δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ, δεῖ ὀρίζεσθαι τὸ πρότερον καὶ τὸ ἐνεργείᾳ, δι' αὐτῶν δὲ καὶ τὸ ὕστερον καὶ τὸ δυνάμει, καὶ διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ ἐν τῷ γένει τοῦ λόγου πρῶτόν ἐστὶν ὁ ἀπλοῦς λόγος, ὀρίζεται καὶ πρῶτον ὁ Ἀριστοτέλης τὸν ἀπλοῦν λόγον, δι' αὐτοῦ δὲ καὶ τὸν ἀπ' αὐτοῦ γινόμενον ὀρίζεσθαι δοκεῖ. Ἡ δὲ λέγειν, ὅτι πάντα λόγον ἐνταῦθα ὁ Ἀριστοτέλης ὀρίζεται ἀπὸ τοῦ κοινῶς ἐνυπάρχοντος παντὶ λόγῳ καὶ ἀπλῶ

10-17 τὸ δὲ — δυνάμεως en marge A
ὁ λόγος B

22 σημαίνει om B

23 ἅπας

καὶ συνθέτῳ, ὅσον τοῦ τὰ μέρη σημαίνειν αὐτοῦ κατὰ τρόπον λέξεως καὶ οὐ κατὰ τρόπον ἀποφάσεως καὶ καταφάσεως, ἐπεὶ τὸ ἔχειν μέρη σημαίνοντα κατὰ τρόπον ἀποφάσεως ἀρμόττει μόνῳ τῷ συνθέτῳ λόγῳ. Ὅθεν ἐκ τοῦ ὀρισμοῦ τοῦ λόγου ἐστὶ τὸ σημαίνειν αὐτοῦ τὰ μέρη κατὰ τρόπον λέξεως, οὐ τὸ σημαίνειν κατὰ τρόπον ἀποφάσεως καὶ καταφάσεως· τοῦτο γὰρ ἐστὶν εἰδικὴ διαφορὰ τοῦ συνθέτου πρὸς τὸν ἀπλοῦν· ἀλλὰ κοινῶς ὑπάρχει παντὶ λόγῳ γενικῶς λαμβανομένῳ τὸ τὰ μέρη αὐτοῦ σημαίνειν κατὰ τρόπον λέξεως, καθ' ὃ διαφέρει τῶν μερῶν αὐτοῦ, | τοῦ ὀνόματος ὁγλονότι καὶ τοῦ ῥήματος.

10

Περὶ ἀποφάνσεως. Ἀποφαντικὸς δέ.

Διορισάμενος ὁ Φιλόσοφος περὶ τῶν ἀρχῶν τῆς ἀποφάνσεως, ἐνταῦθα ἀρχεται διορίσασθαι περὶ αὐτῆς τῆς ἀποφάνσεως, καὶ διαιρεῖται εἰς δύο μέρη· πρῶτον, διορίζεται περὶ αὐτῆς ἀπολελυμένως· δεύτερον, περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν ἀποφάνσεων, αἵτινες προΐασι κατ' ἐκεῖνα ἃ προστίθενται τῇ ἀπλῇ ἀποφάνσει, ἐν τῷ· „Ἐπεὶ δὲ ἐστὶ τι κατὰ τινος,“ καὶ τοῦτ' ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τοῦ τρίτου τμήματος. Τὸ πρῶτον αὖθις διαιρεῖται εἰς τρία· πρῶτον μὲν γὰρ ὀρίζεται τὴν ἀπόφανσιν· δεύτερον, διαιρεῖ ἐν τῷ· „Ἐστὶ δὲ εἰς πρῶτος λόγος“· τρίτον, περὶ τῆς ἀντιφάσεως διορίζεται καὶ τῶν μερῶν αὐτῆς ἐν τῷ· Ἐπεὶ δὲ ἐστὶ καὶ τὸ ὑπάρχον ἀποφάνεσθαι.

20

Περὶ τὸ πρῶτον τρία ποιεῖ· πρῶτον, τίθησι τὸν ὀρισμὸν τῆς ἀποφάνσεως· δεύτερον, λέγει ὅτι διὰ τούτου τοῦ ὀρισμοῦ χωρίζεται ἡ ἀπόφανσις τῶν ἄλλων εἰδῶν τοῦ λόγου· τρίτον, καὶ προστίθησιν ὅτι περὶ ταύτης μόνης τῆς ἀποφάνσεως πρόκειται αὐτῷ πραγματεύεσθαι.

25

Δεῖ τοίνυν εἰδέναι, ὅτι ὁ λόγος, εἰ καὶ μὴ ἐστὶν ὄργανον φυσικῆς τινος δυνάμεως φυσικῶς ἐνεργούσης, ἐστὶ μέντοι τοῦ νοητοῦ λόγου ὄργανον, ὡς προεῖρηται· πᾶν δὲ ὄργανον ὀρίζεται ἐκ τοῦ ἰδίου τέλους, ὡς ὅταν λέγωμεν τὴν γραφίδα ἢ τὸν κάλαμον εἶναι τῶν στοιχείων ἐν τῷ χάρτῃ διὰ μέλανος ἐνσημαντικόν. Ἡ δὲ χρῆσις ἢ τὸ τέλος τοῦ λόγου καὶ πάσης σημαντικῆς φωνῆς ἐστὶ τὸ σημαίνειν τὴν σύλληψιν τοῦ νοῦ, ὡς προεῖρηται. Ἐνέργειαι δὲ τοῦ νοῦ εἰσι τρεῖς, ὡς προεῖρηται· ὧν ἐν τῇ μιᾷ καὶ πρώτη οὐχ εὐρίσκεται ἡ ἀλήθεια καὶ τὸ ψεῦδος, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ εὐρίσκεται, ἢ δουλεύει ὁ ἀποφαντικὸς λόγος· καὶ διὰ τούτου τὸν ἀποφαντικὸν λόγον ὀρίζεται τῇ σημασίᾳ τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ψεύδους, λέγων ὅτι οὐ πᾶς λόγος ἐστὶν ἀποφαντικὸς, ἀλλὰ μόνον ἐν ᾧ τὸ ἀληθεύειν ἢ ψεύδεσθαι ἐστὶν. Ὅθεν δεῖ θεωρεῖν, ὅτι ὁ Φιλόσοφος βραχύτατα καὶ στενύτατα διαιρεῖ τὸν λόγον καὶ ἀριθμεῖ τὰ μέρη, καὶ τὸν ὀρισμὸν τῆς ἀποφάνσεως

35

τίθησιν· διαιρεί μὲν γὰρ τὸν λόγον λέγων· „Οὐ πᾶς λόγος ἀποφαντικός“· ὁρίζεται δὲ λέγων· „Ἄλλ' ἐν ᾧ τὸ ἀληθεύειν ἢ ψεῦδεσθαὶ ὑπάρχει.“ Ἔστι δὲ ἐν τῷ λόγῳ ἢ ἀλήθεια καὶ τὸ ψεῦδος ὡς ἐν σημείῳ, ἐν δὲ τῷ νῷ ὡς ἐν ὑποκειμένῳ, καὶ ἐν τῷ πράγματι ὡς | ἐν f. 160
αἰτία, ὡς καὶ πρότερον εἶρηται. 5

Ὅτι δὲ ὁ ὁρισμὸς οὗτος τῆς ἀποφάνσεως ἀληθῆς ἐστὶν ὁρισμὸς, ὁτλον· διακρίνεται γὰρ ἢ ἀπόφανσις τῶν ἄλλων εἰδῶν τοῦ λόγου διὰ τούτου τοῦ ὁρισμοῦ, ὃ δείκνυσιν ἐπὶ τοῦ εὐκτικοῦ λόγου· τὰ δὲ ἄλλα διὰ συντομίαν παρίησιν.

Ἰστέον γὰρ ὅτι πέντε εἶδη τοῦ λόγου εἰσὶν· ὁριστικός, εὐκτικός, 10
προστακτικός, ἐρωτηματικός καὶ κλητικός. Κυρίως δὲ κλητικός λόγος λέγεται· οὐκ ἐν ᾧ προφέρεται μόνον τὸ ὄνομα τῆς κλητικῆς πτώσεως, οἷον τό· Ὡ Γεώργιε, ἀλλ' ἐπειδὴ διὰ τῆς κλητικῆς λόγου προκαλεῖται ὁ νοῦς τοῦ ἀκούοντος καὶ διεγείρεται πρὸς τὸ προσιέναι, κλητικός λόγος ἐστὶ κυρίως ἐν ᾧ πολλὰ συνάπτονται, οἷον· Ὡ φίλων ἄριστε Γεώργιε. 15
Ἄλλ' οὐδὲ κλητικός λόγος ἐστὶ κυρίως τό· Ὡ Γεώργιε, ἐλθέ· οὗτος γὰρ μᾶλλον ἐστὶ σύνθετος ἐκ προστακτικοῦ καὶ κλητικοῦ. Ἀπὸ τούτων τοίνυν τῶν λόγων μόνος ὁ ἀποφαντικός ἐστὶν ἐν ᾧ τὸ ἀληθεύειν καὶ ψεῦδεσθαὶ ἐστὶν· οὗτος γὰρ μόνος φανεροὶ τελείως τὴν κρίσιν τοῦ λόγου, ἐν ἣ τὸ ἀληθές ἢ τὸ ψεῦδός ἐστὶν, καὶ οὗτος ποιεῖ τελείαν αἴσθησιν ἐν 20
τῇ ψυχῇ τοῦ ἀκούοντος. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ νοῦς οὐ μόνον συλλαμβάνει ἐν ἑαυτῷ τὴν ἀλήθειαν τοῦ πράγματος, ἀλλὰ πέφυκε καὶ τὴν ἐν αὐτῷ γινόμενην σύλληψιν πρὸς ἄλλον ἀπευθύνειν καὶ τάττειν νοῦν, συλλαμβάνει δὲ οὐ μόνον κατὰ τὰς γνωστικὰς δυνάμεις, ἀλλὰ καὶ τινὰς ἄλλας συλλήψεις 25
συλλαμβάνει κατὰ τὰς ὀρεκτικὰς δυνάμεις, καὶ ταύτας τὰς συλλήψεις οὐ μόνον ἀπευθύνει καὶ τάττει πρὸς ἄλλον νοῦν ὡς διὰ σημείου τε καὶ ὀργάνου τοῦ προφορικοῦ λόγου, εἶδει ἀναγκαίως, ὥσπερ διὰ τοῦ ἀποφαντικοῦ λόγου φανεροὶ καὶ τάττει πρὸς ἄλλον νοῦν τὴν σύλληψιν ἐκείνην τὴν γνωστικὴν, ἐν ἣ ἢ ἀλήθεια καὶ τὸ ψεῦδος ἐστὶν, οὕτω καὶ δι' ἐτέρων τινῶν λόγων ἀπευθύνειν καὶ τάττειν τὴν σύλληψιν ἐκείνην, ἧτις συλλαμβάνεται ἐν 30
αὐτῷ κατὰ τὰς ὀρεκτικὰς δυνάμεις αὐτοῦ. Πρὸς τοῦτο γοῦν τάττονται τὰ λοιπὰ εἶδη τοῦ λόγου, ὃ μὲν κλητικός προπαρασκευάζων ὥστε προσέχειν τῷ νῷ τὸν καλούμενον, ὃ δὲ ἐρωτηματικός ὥστε ἀκοῦσαι τῆς φωνῆς, τὰ δὲ λοιπὰ εἶδη τοῦ λόγου διὰ τὴν τοῦ πράγματος ἀποπλήρωσιν ἢ ἐκβασιν τοῦ λόγου. Καὶ πρὸς μὲν τοὺς ὑποδεεστέρους τέτακται ὁ προστακτικός 35
λόγος, πρὸς δὲ τοὺς ὑπερέχοντας ὁ παρακλητικός εἶτουν εὐκτικός, ὑφ' οὗς δὴ λόγους καὶ εἴ τι ἄλλο εἶδός ἐστὶ λόγου ἀνάγεται, οἷον ὑπὸ τὸν εὐκτικὸν ὁ ἀρκτικός, καὶ ὑπὸ τὸν ἐρωτηματικὸν ὁ ἀπορητικός καὶ ὁ ὑποθετικός, καὶ εἴ τι τοιοῦτον.

f. 160^v Ἐπεὶ δὲ καὶ περὶ τῶν γνωστικῶν | καὶ ὀρεκτικῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων ἐμνήσθημεν, εἰδέναι δεῖ, ὅτι τῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων αἷ μὲν εἰσι γνωστικά, καὶ αὐταὶ εἰσι πέντε· νοῦς, διάνοια, δόξα, φαντασία καὶ αἰσθησις· αἷ δὲ ὀρεκτικά, αἷ καὶ ζῶτικά λεγόμενα, καὶ αὐταὶ εἰσι τέσσαρες· βούλησις, προαίρεσις, θυμὸς καὶ ἐπιθυμία. Ἄλλ' ἢ περὶ τούτων θεωρία τῶν περὶ ψυχῆς σκεπτομένῳ ἀρμόττει· ὅθεν καὶ ἡμεῖς οὐκ ἀκριβολογούμενοι περὶ τούτων, ἀλλὰ ταῖς τῶν πολλῶν ἐπόμενοι δόξαις λέγομεν.

Οἷ μὲν οὖν ἄλλοι.

Ὅρισάμενος τὸν λόγον καὶ ἐξηγησάμενος τὰ μέρη τοῦ ὀρισμοῦ καὶ διελόμενος τὸν λόγον εἰς τε τὸν ἀποφαντικὸν καὶ τὰ λοιπὰ εἶδη, καὶ ὀρισάμενος αὐτῆς τὸν ἀποφαντικόν, νῦν φησὶ τὰ μὲν ἄλλα τέσσαρα εἶδη τοῦ λόγου νῦν εἶναι παραλειπτέα· ἀρμόττειν γὰρ ταῦτα ῥητορικῇ, μᾶλλον καὶ ποιητικῇ· τὸν δὲ ἀποφαντικὸν μόνον τῆς παρούσης εἶναι θεωρίας, οὐτινος αἰτία ἐστὶν ὅτι ἡ θεωρία τούτου τοῦ βιβλίου τάττεται πρὸς τὴν ἀποδεικτικὴν ἐπιστήμην, ἧς τέλος ἐστὶν ἡ γνῶσις τοῦ ἀληθοῦς, καὶ διὰ τοῦτο ὁ ἀποδεικτικὸς οὐ χρῆται πρὸς τὸ τέλος αὐτοῦ εἰ μὴ τοῖς ἀποφαντικοῖς λόγοις, τοῖς σημαίνουσιν τὰ πράγματα καθὸ ἡ τῶν πραγμάτων ἀλήθεια ἐστὶν ἐν τῇ ψυχῇ. Ἄλλ' οἱ ῥητορικοὶ καὶ ποιητικοὶ ἐνάγουσι πρὸς τὸ συγκατατίθεσθαι τοῖς αὐτῶν βουλήμασιν οὐ μόνον διὰ τῶν ἰδίων τοῦ πράγματος, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν διαθέσεων τοῦ ἀκούοντος. Ὅθεν οἱ ῥήτορες, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, κινεῖν τὸν ἀκροατὴν ἐπιχειροῦσιν ἐν τῷ προκαλεῖσθαι αὐτὸν πρὸς τινὰ πάθη, ὡς ἐν τῇ τοῦ Φιλοσόφου ῥητορικῇ λέγεται, καὶ διὰ τοῦτο ἡ θεωρία τῶν τοιούτων εἰδῶν τοῦ λόγου ἀνέκει τῇ ἐπιστήμῃ ἐκείνῃ, ἧτις σκοπεῖ τὴν πρὸς τὸν ἀκούοντα τάξιν· πίπτουσι μέντοι ἐν τῇ θεωρίᾳ τοῦ ῥητορικοῦ καὶ ποιητικοῦ τὰ τοιαῦτα εἶδη τοῦ λόγου καὶ τῷ λόγῳ τῆς σημασίας αὐτῶν καὶ τῆς προσηκούσης συντάξεως τῶν τοῦ λόγου μερῶν καὶ ἄλλοις πλείοσι τρόποις· ὑπὸ δὲ τὴν ποιητικὴν καὶ τὴν γραμματικὴν περιλαμβάνει ὁ Φιλόσοφος ὡς ὑπουργοῦσαν ἐκείνῃ.

Leçon V.

30

ΑΝΑΓΝΩΣΙΣ ΠΕΜΠΤΗ.

Ἔστι δὲ εἷς.

Ὅρισάμενος τὴν ἀπόφανσιν, ἐνταῦθα διαιρεῖ αὐτήν, καὶ περὶ τοῦτο δύο ποιεῖ· πρῶτον μὲν γὰρ τίθησι μίαν διαίρεσιν· δεύτερον, τίθησιν ἑτέραν διαίρεσιν, λέγων ὅτι ἡ ἀπόφανσις διαιρεῖται εἰς κατάφασιν καὶ ἀπόφασιν, καὶ ἑκατέρω | τούτων ἡ μία ἐστὶν ἀπλῶς, ἡ συνδέσμῳ μία.

2 ὅτι après δεῖ om A

6 ἀκριβολογούμενοι A

Ταύτας δὲ καὶ ἀμφοτέρας τὰς διαιρέσεις συντομίᾳ χρώμενος ὁμοῦ τίθησι καὶ ἀδιακρίτως, ἀλλὰ δεῖ μᾶλλον διακρίνοντας λέγειν, ὅτι ἡ ἀπόφανσις ἢ ἐστὶ μία ἀπλῶς, ἢ συνδέσμῳ μία· καὶ ἡ ἀπλῶς μία ἢ καταφατική ἐστίν, ἢ ἀποφατική.

Ἐν τῷ μέρει τοίνυν τούτῳ οὕτω προχωρεῖ· πρῶτον, τίθησι τὴν διπλῆν 5 διαιρέσιν· δεύτερον, φανεροῖ αὐτῇ ἐξηγούμενός τινος λέξεις. Καὶ περὶ τὸ δεύτερον αὐθις οὕτω προχωρεῖ· πρῶτον, ἐξηγεῖται τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς διαιρέσεως, ὅτι ἡ ἀπόφανσις ἢ ἀπλῶς ἐστὶ μία, ἢ συνδέσμῳ μία· προλαμβάνει δὲ τινὰ ἀναγκαῖα πρὸς τὴν τριαύτην ἐξήγησιν ἐν τῷ· Ἀνάγκη δὲ πάντα· δεύτερον, συμπεραίνει τὴν διαιρέσιν ἐπαναλαμβάνων ἐν τῷ· 10 „Ἔστι δὲ εἰς λόγος ἀποφαντικός“· τρίτον, ἀποκλείει τῆς ἐνότητος τοῦ λόγου τὸ ὄνομα καὶ τὸ ῥῆμα ἐν τῷ· „Τὸ μὲν οὖν ὄνομα“· τέταρτον, ἐξηγεῖται τὰ μέρη τῆς διαιρέσεως, ὀνομάζων ταῦτα καὶ ὀρίζομενος· πέμπτον, ἐξηγεῖται τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς διαιρέσεως, τὸ κατάφασις, εἴτα ἀπόφασις. 15

Εἰδικῶς ἐπιούσιν ἡμῖν τοῦτο τὸ μέρος προσίχει θεωρεῖν πρῶτον μὲν ὅτι, ὡς εἴρηται, δύο τίθησι διαιρέσεις τῆς ἀποφάνσεως, ὧν ἡ μὲν ἐστίν, ὅτι τῶν ἀποφάνσεων ἢ μὲν ἐστὶν ἀπλῶς μία, ἢ δὲ συνδέσμῳ μία, ὡσπερ καὶ τὸ ἓν τὸ μὲν ἐστὶν ἐν ἀπλῶς, ὡσπερ τὸ ἀδιαίρετον καὶ τὸ λόγῳ ἓν καὶ τὸ συνεχές· τὸ δὲ ἐστὶν ἐν συνδέσμῳ, ἢ συνθέσει, ἢ τάξει. Ἐπεὶ 20 τοίνυν ἡ ἐνότης τοῦ λόγου ἤρτηται τῆς ἐνότητος τοῦ πράγματος, ἀνάγκη ὡσπερ τὸ ἓν ἐν τοῖς οὖσι διχῶς εὐρίσκειται, οὕτω καὶ τὴν ἐνότητα τῆς ἀποφάνσεως διπλῆν εἶναι. Ἡ δὲ δευτέρα διαιρέσις εἴτουν ὑποδιαίρεσις ἐστίν ὅτι, εἴ ἐστὶν ἡ ἀπόφανσις μία, ἢ καταφατική ἐστίν, ἢ ἀποφατική, καὶ ἡ καταφατικὴ ἀπόφανσις προτέρα ἐστὶ τῆς ἀποφατικῆς τριπλῶ λόγῳ· 25 καθ' αὐτὴν δηλονότι, καθὸ ἐστὶ φωνή, καὶ τῇ πρὸς τὸν νοῦν παραθέσει καθὸ ἐστὶ σημεῖον αὐτοῦ, καὶ τῇ πρὸς τὸ πρᾶγμα παραθέσει, οὗ σημεῖον ἐστὶν αὐθις ὁ νοῦς εἴτουν τὸ νόημα. Ἐκ μὲν οὖν τοῦ μέρους τῆς φωνῆς ἢ κατάφασις ἐστὶ προτέρα, διότι ἐστὶν ἀπλουστέρα· ἢ γὰρ ἀπόφασις προστίθησι τῇ καταφάσει τὸ ἀρνητικὸν μόριον· ἐκ δὲ τοῦ μέρους τοῦ 30 νοήματος, διότι ἡ κατάφασις σημαίνει σύνθεσιν τοῦ νοήματος, ἢ δὲ ἀπόφασις, | διαιρέσιν· ἢ δὲ διαιρέσις φυσικῶς ὑστέρα ἐστὶ τῆς συνθέσεως· f. 161 v οὐ γὰρ ἐστὶν ἡ διαιρέσις εἰ μὴ τῶν συνθέτων, ὡσπερ οὐδὲ ἡ φθορά, εἰ μὴ τῶν γεγεννημένων· ἐκ δὲ τοῦ μέρους τοῦ πράγματος, διότι ἡ κατάφασις σημαίνει τὸ εἶναι, ἢ δὲ ἀπόφασις τὸ μὴ εἶναι, ὡσπερ ἡ ἕξις φυσικῶς 35 ἐστὶ προτέρα τῆς στερήσεως. Λέγει τοίνυν, ὅτι εἰς πρῶτος λόγος ἀποφαντικός ἐστὶν ἢ κατάφασις, τουτέστιν ἢ καταφατικὴ ἀπόφανσις· εἴτα ἢ ἀπόφασις, τουτέστιν ἢ ἀποφατικὴ ἀπόφανσις· εἴτα δὲ εἶπε διὰ τὴν ἀπόφασιν ὑστέραν εἶναι, ὡς εἴρηται.

12 Τὸ avant μὲν om B   19 τῷ λόγῳ B

Ἄντιδιαίρει δὲ τῇ ἀπλῶς μιᾷ τὴν συνδέσμῳ μίαν, λέγων ὅτι εἰσὶν ἄλλοι ἀποφαντικοὶ λόγοι καὶ ἄλλαι ἀποφάνσεις συνδέσμῳ τὴν ἐνότητα ἔχουσαι οὐχ ἀπλῶς, οὕτω δηλονότι ὥστε ἐκάστην αὐτῶν εἶναι συνδέσμῳ μίαν.

Ἐκ τούτου ἐπεχείρησεν ὁ Ἀλέξανδρος δεῖξαι, ὅτι ἡ διαίρεσις τῆς ἀποφάνσεως εἰς κατάφασιν καὶ ἀπόφασιν οὐκ ἔστι γένους εἰς εἶδη, ἀλλ' ὀνόματος πολλαχῶς λεγομένου εἰς τὰ ἴδια σημαζόμενα· τὸ γένος γάρ, φησί, συνωνύμως κατηγορεῖται τῶν οἰκείων εἰδῶν, οὐ κατὰ τὸ πρότερον καὶ ὕστερον, ὅθεν ὁ Ἀριστοτέλης οὐκ ἠβούλετο τὸ εἶναι γένος πάντων, διότι πρότερον κατηγορεῖται κατὰ τῆς οὐσίας ἢ κατὰ τῶν ἐννεά γενῶν.

Ἄλλὰ δεῖ λέγειν, ὅτι τὸ ἐν τῶν διαιρούντων τι κοινὸν δύναται πρότερον ἐτέρου λέγεσθαι διχῶς· ἐνὶ μὲν τρόπῳ κατὰ τοὺς ἰδίους λόγους ἢ τὰς φύσεις τῶν διαιρούντων· ἐτέρῳ δὲ τρόπῳ κατὰ τὴν μετοχὴν τοῦ λόγου ἐκείνου τοῦ κοινοῦ, τοῦ εἰς ταῦτα διαιρουμένου. Τὸ δὲ πρῶτον οὐκ ἀναίρει τὴν συνωνυμίαν τοῦ γένους, ὡς ἔστι φανερόν ἐπὶ τῶν ἀριθμῶν, ἐν οἷς ὁ δυαδικὸς ἀριθμὸς φύσει πρότερός ἐστι τοῦ τριαδικοῦ τῷ πρώτῳ λόγῳ, ἀλλ' ὅμως ἐπίσης μετέχουσι τοῦ κοινοῦ λόγου, δηλονότι τοῦ ἀριθμοῦ· οὕτω γάρ ἐστιν ὁ τρία πληθὸς μονάδι μετρούμενον, ὡσπερ καὶ ὁ δύο, καὶ διὰ τούτου ὁ ἀριθμὸς ἐστὶ γένος αὐτῶν. Ἄλλὰ τὸ εἶναι οὐ δύναται εἶναι γένος οὐσίας καὶ συμβεβηκότος, διότι ἐν αὐτῇ τῇ φωνῇ τοῦ ὄντος ἔχει τὸ πρότερον ἢ οὐσία, ἣτις ἐστὶν ὄν καθ' αὐτὸ τῇ πρὸς τὸ συμβεβηκὸς παραθέσει, ὡσπερ ἐστὶν ὄν δι' ἄλλο τε καὶ ἐν ἄλλῳ. Οὕτω τοίνυν ἢ κατὰφασιν κατὰ τὸν δεύτερον λόγον ἐστὶ πρότερα τῆς ἀποφάνσεως· μετέχουσι μὲντοι γε ἐπίσης τοῦ λόγου τῆς ἀποφάνσεως, λέγοντος ἀπόφασιν εἶναι λόγον ἐν ᾧ τὸ ἀληθές ἐστὶ καὶ τὸ ψεῦδός.

Ἀνάγκη δέ.

Ἐνταῦθα, ὡς εἴρηται, λαμβάνει τινὰ ἀναγκαῖα πρὸς τὴν ἐξήγησιν τῆς διαίρεσεως, λέγων ὅτι ἀνάγκη πάντα λόγον ἀποφαντικὸν συνίστασθαι ἐκ ῥήματος. ὅ ἐστὶ τοῦ ἐνεστώτος χρόνου, ἢ ἐκπτώσεως ῥήματος, ὅ ἐστὶ τοῦ παρελθυθέντος χρόνου καὶ τοῦ μέλλοντος. Σιωπᾷ δὲ περὶ τοῦ ἀορίστου ῥήματος, διότι τὴν αὐτὴν χρεῖαν ἔχει ἐν τῇ ἀποφάνσει, ἦν καὶ τὸ ἀποφατικὸν ῥήμα.

Φανεροὶ δὲ τὸ εἰρημένον οὕτως. Οὐ γὰρ μόνον, φησί, τὸ ὄνομα χωρὶς τοῦ ῥήματος οὐ ποιεῖ λόγον, ἀλλὰ καὶ λόγος ἀτελής ἐστὶν ἄνευ τοῦ ῥήματος· ὁ γὰρ ὀρισμὸς λόγος τίς ἐστὶν, ἀλλ' ὅμως, ἐὰν μὴ προστεθῇ τούτῳ, λόγου χάριν τῷ τοῦ ἀνθρώπου ὀρισμῷ, ἢ τὸ ἐστίν, ὅπερ ἐστὶ ῥήμα, ἢ τὸ ἦν καὶ ἔστα, ἢ ὅπερ εἰσὶ πτώσεις ῥήματος, ἢ τι τοιοῦτον, τουτέστιν ἕτερόν τι ῥήμα, ἢ πτώσεις ῥήματος, οὕτω ἐστὶ λόγος ἀποφαντικός.

Ἄλλὰ χώραν ἔχει ζητεῖν ἐνταῦθα, ἐπεὶ ἢ ἀπόφανσις ἐξ ὀνόματος καὶ ῥήματος σύγκειται, διατὶ οὐ ποιεῖται μνήμην περὶ τοῦ ὀνόματος, ὡσπερ καὶ τοῦ ῥήματος. Καὶ πρὸς τοῦτο δυνατὸν πολλοῖς ἀποκρίνεσθαι τρόποις, ἀλλὰ βέλτιόν ἐστι λέγειν, ὅτι οὐκ εἶγεν ἐνταῦθα σκοπὸν ὁ Φιλόσοφος λέγειν, ὅτι τὸ ὄνομα ἢ τὸ ῥῆμα οὐκ ἀρκεῖ πρὸς τὸ ποιεῖν ἀπόφανσιν· 5 τοῦτο γὰρ καὶ ἀνωτέρω ἐδήλωσεν ὁμοίως περὶ τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ ῥήματος. Ἄλλ' ἐπειδὴ λέγοντος αὐτοῦ τινὰ μὲν ἀπόφανσιν εἶναι μίαν ἀπλῶς, τινὰ δὲ συνθέσμιον μίαν, ἡδύνατό τις ὑπονοεῖν, ὅτι ἢ μία ἀπλῶς ἐστέργηται πάσης συνθέσεως, τὴν τοιαύτην ὑπόληψιν αὐτὸς ἀναιρεῖ λέγων· ἐν πάσῃ ἀποφανσίᾳ εἶναι ῥῆμα, διότι ἐπιφέρει σύνθεσιν, τὴν 10 οὐκ ἔστι νοεῖν ἄνευ τῶν συγκειμένων, ὡς προαίρηται. Τὸ δὲ ὄνομα οὐκ ἐπιφέρει σύνθεσιν, καὶ διὰ τοῦτο ὁ σκοπὸς ἐνταῦθα τοῦ Φιλοσόφου οὐκ ἀπαιτεῖ μνήμην ἐνταῦθα γίνεσθαι περὶ τοῦ ὀνόματος, ἀλλὰ μόνον περὶ τοῦ ῥήματος. Φησὶ τοίνυν, ὅτι ὁ λόγος τοῦ ἀνθρώπου, τουτέστι τὸ ζῶον πεζὸν δίπουν (ἔστω γὰρ κατὰ Πλάτωνα) οὐκ ἔσται λόγος ἀποφαντικός, 15 μὴ προστεθέντος τοῦ ῥήματος, διότι ἐν τί ἐστὶν ἀλλ' οὐ πολλὰ τὸ ζῶον πεζὸν δίπουν· εἰ γὰρ καὶ τὸ ζῶον | πεζὸν δίπουν, φησὶν, ἐν ἔστι, τουτέστι ἰ. 162* μίαν φύσιν σημαίνει, ἀλλ' οὐ δύναται ποιεῖν ταῦτα λόγον ἀποφαντικὸν ἄνευ τοῦ ῥήματος ἢ τῆς πτώσεως τοῦ ῥήματος· οὐ γὰρ δὴ τῷ σύννεγγυς εἰρησθαι εἷς ἔσται λόγος, τουτέστι διὰ τὴν τῶν ὀνομάτων συνέχειαν. Ἐκ 20 τούτων τοίνυν δῆλον, ὅτι οὔτε τὸ μίαν φύσιν σημαίνει ταῦτα, ὅπερ ἐστὶν ἐκ τοῦ μέρους τοῦ πράγματος, οὔτε τὸ ἅμα λέγεσθαι, ὅπερ ἐστὶν ἐκ τοῦ μέρους τῆς φωνῆς, δύναται ποιεῖν ταῦτα, καίτοι λόγον ὄντα τοῦ ἀνθρώπου, λόγον ἀποφαντικὸν ἕνα γίνεσθαι. Καὶ γὰρ καὶ τὰ πολλὰ τοῦ ὀρισμοῦ ὀνόματα ἐνὸς ὀνόματος συμπληροῦσι· χρεῖαν ἐν τῷ λόγῳ, καὶ ἐνὸς ὑπο- 25 κειμένου, διότι ἐν τι σημαίνουσι, καὶ τὸ ἅμα ταῦτα προενεγκεῖν, ἢ διαστέλλοντα μικρὸν ἕκαστα τῇ διαπνοῇ, οὐδὲν διαφέρει, ἀλλὰ ζητεῖται πρὸς τὴν ἐνότητα τοῦ λόγου τὸ ῥῆμα, ἢ ἢ πτώσις τοῦ ῥήματος.

*Ἐστὶ δὲ ἄλλης τοῦτο πραγματείας.

Περὶ δὲ τῆς ἐνότητος τοῦ ὀρισμοῦ καὶ ὅπως τὰ πολλὰ ταῦτα ἐν τι 30 σημαίνουσι, ἄλλης πραγματείας ἐστὶν εἰπεῖν καὶ διορίσασθαι, τῆς μετὰ τὰ φυσικὰ δηλονότι, καί, ὡς ἔοικε, τὸ ἔβδομον καὶ ὄγδοον τῆς πραγματείας ἐκείνης ἀνίτηται· ἐκεῖ γὰρ περὶ τῶν ὀρισμῶν λέγει, ὅπως ἢ διαφορά ἐπαισέρχεται τῷ γένει οὐ κατὰ συμβεβηκός, καὶ ἀφορίζεται αὐτὸ ὄν τρόπον ἢ ὕλη διορίζεται τῷ εἶδει· ἐκ μὲν γὰρ τῆς ὕλης τὸ γένος 35 λαμβάνεται, ἐκ δὲ τοῦ εἶδους ἢ διαφορά. Ὅθεν, ὡσπερ ἐκ τῆς ὕλης καὶ

8 ἀποκρίνασθαι B 24-28 Καὶ γὰρ — ῥήματος en marge A 29 πραγματείας om AC